

УДК 373.091.21.313
DOI: 10.24144/2524-0609.2020.47.9-12

Адамович Ірина Валентинівна

кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедра педагогіки й андрагогіки

КЗ «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради
м. Житомир, Україна
adamovich-irina@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5688-0516>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПРОЕКТУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО АСПЕКТУ РОЗВИВАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

Анотація. Статтю присвячено актуальній проблемі ефективного функціонування середовища освітнього закладу щодо вирішення окремих завдань створення умов формування соціально компетентної особистості. Мета статті: визначити та охарактеризувати концептуальні питання соціально-педагогічного проектування розвивального аспекту середовища освітнього закладу в умовах дослідно-експериментальної роботи. Під час проведення дослідження було застосовано теоретико-проблемний та системно-структурний методи аналізу наукової літератури з означеної тематики та метод теоретико-структурного моделювання визначення понятійного апарату й обґрунтування основних положень Концепції соціально-педагогічного проектування розвивально-виховного процесу освітнього закладу. Результатами дослідження є аналіз поетапної реалізації процесу проектування дослідно-експериментальної роботи у освітньому закладі. Окреслено основні пріоритетні напрями діяльності та функційні етапи реалізації розвивально-виховного процесу закладу освіти та сформульовано основні аспекти розробки й упровадження Концепції: базовий матеріал, мету, завдання, методи реалізації, організаційно-цільові групи. Визначено можливості та очікувані результати впровадження основних положень Концепції в освітньому закладі.

Ключові слова: соціально-педагогічне проектування; Концепція; розвивально-виховний процес.

Вступ. Реалізація в освітніх закладах України гармонійного поєднання педагогіки співробітництва, толерантності, гуманізму, медичного обслуговування та психологічної підтримки, взаємотворчості передбачає заміну навчально-дисциплінарної моделі педагогічного процесу особистісно-розвивальною, де учень розглядається як творча самодостатня особистість [9].

Кожна діяльність, яку б сферу життя вона не охоплювала, повинна містити логічний аспект, що, в свою чергу може викликати потребу у постановці питань, на думку О. Мармази, а саме: для чого це все відбувається, організовується, формується, яка потреба буде задоволення у результаті (мотивація); конкретизація роботи (постановка мети, цілі, завдань); складові виконання роботи (етапи планування та організування); перевірка на правильність вектора реалізації або процесу (поетапне здійснення контролю, врегулювання дій); результативність (результативність вкладених дій) [8]. Важливо, що без запитання «З чим діяти?» (предмет, об'єкт) та «Як об'єднати та узгодити дії учасників освітнього процесу?» (налагодження діяльності багатьох людей щодо досягнення спільної мети) не буде змістовного, сутнісного наповнення функціонування освітнього закладу [8, с.52–53].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наше дослідження передбачає застосування методу педагогічного проектування до розвивально-виховного процесу у освітньому закладі.

На думку Л. Ботько [2, с.52], С. Сисоєвої проектування може використовуватись як засіб особистісної взаємодії, що стимулює прагнення індивіда розуміти мету, цілі, установки та умови для розвитку творчої освітньої діяльності.

Оглядаючи питання потенціалу освітньої проєктної діяльності, І. Єрмаков застосовує поняття проєктного методу, підходу, навчання, діяльності тощо, розглядаючи як інструмент, який створює унікальні передумови для розвитку ключових компетенцій (соціальних, полікультурних, інформаційних, кому-

нікативних тощо) і самостійності учня в досягненні нового, стимулюючи його природну допитливість і творчий потенціал [5, с.5–18].

З погляду Є. Хрикова участь у проєктній діяльності визначає позицію дітей та дорослих як господарів життя, тобто сам процес проектування виступає як важлива, принципово інша суб'єктна, а не об'єктна форма участі в соціальній діяльності. На думку науковця, проектування можна назвати специфічним індивідуально-творчим процесом, що вимагає від кожного з його учасників креативно нових рішень, але в той же час це процес має характер колективно-командної творчості [10, с.13].

Що стосується змісту нашого дослідження, то за визначенням українського вченого І. Бежа соціокультурне спрямування є головною ланкою розвивально-го (у більш широкому розумінні – розвивально-виховного) середовища, отже, суб'єкт-суб'єктна співпраця педагога та школяра повинна здійснюватися у просторі означеного середовища, яке є головною стратегічною спрямованістю організації й методики реалізації виховання, навчання та розвитку школяра. На думку вченого, основною формою соціокультурного спрямування розвивального (освітнього) середовища навчального закладу (різних ступенів-авт.) для особистісного розвитку є виховний колектив, тобто вихователі і вчителі, діти молодшого шкільного віку, молоді, батьки [1].

Важливою ланкою, на думку Л. Даниленко, є управлінська діяльність, яка може впливати на перехід соціально-педагогічної системи закладу в якісно новий, більш відкритий до освітніх інновацій, конкурентноспроможний стан [3].

Метою статті є висвітлення умов та особливостей концептуальних питань соціально-педагогічного проектування освітнього середовища в умовах дослідно-експериментальної роботи.

Застосовані **методи** дослідження: теоретико-проблемний та системно-структурний методи (аналіз наукової літератури, синтез, узагальнення, порівняння, систематизація) аналізу та метод теоретико-

структурного моделювання визначення понятійного апарату й обґрунтування основних положень Концепції соціально-педагогічного проектування розвивально-виховного процесу освітнього закладу.

Виклад основного матеріалу. Розвивально-виховний процес у освітньому середовищі включає певний набір умов: матеріально-технічні, психолого-педагогічні, ергономічні, санітарні, гігієнічні, естетично-моральні, які можуть якісно, а у перспективі і функціонально забезпечити організацію життєдіяльності дітей та молоді в освітньому закладі. Як вказано в концептуальних засадах НУШ. «Потужну державу і конкурентну економіку забезпечить згуртована спільнота творчих людей, відповідальних громадян, активний і підприємливих» [7, с.5].

Визначення пріоритетних напрямів діяльності освітнього закладу – складова частина дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня на базі освітнього закладу м.Житомира І-ІІІ ступенів № 36 ім. Я. Домбровського за темою «Соціально-педагогічне проектування розвивально-виховного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі» [9].

Під час реалізації І етапу дослідної роботи основний акцент направлено на підбір нормативно-правового підґрунтя та вивчення вихідних умов для роботи.

Завданнями ІІ (концептуально-діагностичного) етапу експерименту передбачено такі компоненти:

- розробка Концепції соціально-педагогічного проектування розвивально-виховного процесу у навчальному закладі загальної середньої освіти (надалі Концепція);

- комплексно провести психологічний та педагогічний моніторинг усіх учасників освітнього процесу, використовуючи для цього комп'ютерні інструментарій ІТ-комплексів «Персонал» і «Універсал», а також вивести діагностичні (прогнозовані) результати;

- розробити, сформувані для практичного відпрацювання методик співпраці та активної взаємодії учасників освітнього процесу, при цьому внести відповідні корективи до комплексу визначених методів роботи з різними категоріями: дітьми, батьками, педагогічним колективом, адміністрацією щодо розвивально-виховного процесу освітнього закладу;

- підвести теоретичне підґрунтя та практично оновити систему організації освітнього процесу на засадах соціально-педагогічного проектування.

Під час дії ІІ етапу дослідно-експериментальної роботи фокус уваги був направлений на науково-методичну підготовку вчителів, яка мала б забезпечити готовність педагогічних кадрів експериментального закладу до участі в експерименті. У 2017-2018 н.р. визначено запланований зміст методичної роботи: індивідуальні форми (самоорганізація вчителів у індивідуальному процесі навчання, в т.ч. на курсах підвищення кваліфікації, творча звітність, атестація), групові (засідання ШМК, коучинги, педагогічні читання, онлайн вебінари, практичні заняття фокус-групи «Нова українська школа», «Школа професійної адаптації», медіації тощо), колективні (робота педагогічної та методичної рад, моно- та поліпредметні тижні, проектні дні). Проведена робота сприяла залученню педагогічних працівників закладу до науково-методичної роботи, розвитку ключових та професійних компетентностей вчителів [9].

Підготовка до ІІІ (формульованого) етапу дослідно-експериментальної роботи показала необхідність вирішення наступних завдань:

- експериментально апробувати Концепцію соціально-педагогічного проектування розвивально-

виховного процесу;

- опрацювати теоретичні та практичні аспекти щодо впровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій, що має на меті підвищення ефективності формування соціальної компетентності учнів;

- практично апробувати науково-методичного забезпечення, яке розроблене в руслі проблематики експерименту;

- формування алгоритму оволодіння педагогічним колективом відповідними технологіями проектування особистісно-розвивального навчально-виховного змісту за сценаріями міні-модулів;

- удосконалити загальну системність управлінської діяльності, що здійснюється у освітньому закладі, враховуючи упровадження в практику роботи такого закладу системного пакету соціально-педагогічного проектування розвивально-виховного процесу;

- розроблення та практичне відпрацювання методики взаємовідносин під час взаємозв'язків учасників навчально-виховного процесу, можливість та практичне відпрацювання пакету методичної роботи з різними категоріями: дитячими різновіковими, батьківським масивом, педагогічним колективом щодо розвивально-виховного процесу;

- проаналізувати набутий досвід та провести чергові зріз комплексного моніторингу психолого-соціального розвитку учасників освітнього процесу з використанням комп'ютерних програм «Персонал» та «Універсал»;

- підвести підсумки реалізації ІІІ (формульованого) етапу дослідно-експериментальної роботи (огляд Програми ІІІ етапу на 2018-2020 рр.) [9].

Відповідно до Заяви та Програми дослідно-експериментальної роботи на 2016-2021 рр. для майбутньої розробки Концепції було опрацьовано та структуровано великий пласт матеріалу: визначено актуальність дослідження, мету, об'єкт, предмет, гіпотезу, завдання, загальнонаукові методи та підведено теоретико-методологічну основу експериментального дослідження на базі освітнього закладу – огляд та аналіз нормативно-правових документів, напрацювань українських та зарубіжних науковців тощо (наказ МОН від 04.03.2016 р. №228).

Розроблена Концепція чітко визначила стратегію освітнього закладу щодо вектору реалізації акцентів методичної роботи та підтримки реалізації потенціалу творчої особистості учителя:

- активна співпраця школи з батьками та громадськістю.

- розвиток професійної компетентності кожного вчителя як індивіда, цілісність та системність роботи педагогічного колективу закладу щодо планування й організації розвивально-виховного процесу;

У Концепції передбачено дві сфери формування соціальної компетентності у процесі функціонування розвивально-виховного середовища освітнього закладу:

- освітню, що направляє основні кроки діяльності учня на задоволення потреб його майбутнього життя шляхом формування елементів соціальної компетентності;

- життєву, яка дає можливість врахувати взаємовпливи на особистість учня виховання в сім'ї та соціальних впливів.

Мета Концепції – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність системи соціально-педагогічного проектування розвивально-виховного процесу. Методи реалізації завдань Концепції:

– теоретичні: проаналізувати науково-методичну літературу та шкільну практику як аспект формування соціальної компетентності;

– емпіричні: проведення анкетування, тестів, співбесід, експертної оцінки виявлення рівнів сформованості соціальної компетентності школярів;

– педагогічний експеримент: реалізовувався з метою перевірки ефективності умов, методів, засобів формування соціальної компетентності учнівської молоді.

У рамках Концепції нами виділено цільово-організаційні групи: учні різного віку, педагогічні працівники, батьки школярів. Суб'єктами спільної діяльності визначено представників державних установ, які формують керівництво та професійну громаду, ЗМІ, громадських, молодіжних та неформальних організацій [6; 9].

Очікувані результати впровадження Концепції у освітній процес закладу:

– функціонування педагогічного колективу освітнього закладу, відповідне його керівництво як цілісної системи планування й організації навчально-виховного процесу;

– визначення змісту та структурних компонентів соціальної компетентності учнів, розроблення методики та науково-методичне забезпечення їх формування; допомога учням у пізнанні себе, своїх можливостей, потенціалу тощо;

– визначення, уточнення, підведення підґрунтя критеріїв, показників та рівнів сформованості соціальної компетентності учнів;

– здійснення діагностування сформованості соціальної компетентності у школярів з використанням підбраного діагностичного інструментарію;

– цілеспрямовані зміни в динаміці розумового та інтелектуального розвитку школярів, покращенні результативності навчально-виховного процесу;

– підвищення якості в цілому показників особистісного розвитку учнів у навчально-виховному процесі;

– співпраця школи з батьківською громадою, представниками засобів масової інформації, громадськості [9].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, результатом нашого дослідження є аналіз поетапної реалізації процесу проектування дослідно-експериментальної роботи, яка проводиться на базі ЗОШ І-ІІІ ст. №36 м.Житомира. Окреслено важливі стратегічно-пріоритетні напрями розвивально-виховного процесу закладу освіти та основні аспекти розробки, упровадження та очікувані результати Концепції соціально-педагогічного проектування розвивально-виховного процесу освітнього закладу. Актуальність подальших досліджень у перевірці гіпотези, що організація та апробація проектування розвивально-виховного процесу надасть можливість створити умови продуктивного та раціонального оволодіння учнями знаннями, уміння ефективно застосовувати їх на практиці життєвих ситуацій, що дасть можливість учням розвинути свої здібності, реалізувати творчий потенціал тощо.

Список використаної літератури

1. Бех І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку. Виховання особистості. Т.2. Чернівці: Букрек, 2015. 255 с.
2. Бодько Л. Метод проектів як засіб реалізації особистісно орієнтованого навчання. Початкова школа, 2013. № 10. С.1–4.
3. Даниленко Л.І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах: Монографія. Київ: Міленіум, 2004. 358 с.
4. Єрмола А. Проектування соціального розвитку особистості учня. URL: <http://ru.osvita.ua/school/method/1712/> (дата звернення: 27.09.2020 р.)
5. Єрмаков І. Компетентнісний потенціал проектної діяльності. К.: Шкільний світ, 2007. 128 с.
6. Киричук В. О. Проектування навчально-виховного комплексу в комп'ютерному комплексі «Універсал-3»: навч.-метод. посіб. Київ: Інфосистем, 2011. 241 с.
7. Концептуальні засади реформування середньої школи. «Нова українська школа». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 27.09.2020 р.)
8. Мармаза О. І. Управління навчальним закладом: навч.-метод. посібник у двох частинах. Ч. 1: Абетка менеджера освіти / О. І. Мармаза, О. М. Касьянова, В. В. Григораш та ін. Харків: Веста Ранок, 2003. 160 с.
9. Про затвердження Звіту про завершення ІІ (концептуально-діагностичного) етапу дослідно-експериментальної роботи: Лист ДНУ «Інститут модернізації освіти» від 16.10.2018 р. № 22-1/10-3686
10. Хриков Є.М. Педагогічні умови як складова наукових знань. Шлях освіти, 2011. № 2. С. 11-15.

References

1. Bekh, I.D. (2015). *Osobystist' u prostori dukhovnoho rozvytku. Vychovannya osobystosti* [Personality in the area of spiritual development. Educating personality]. Vol. 2. Bukrek. [in Ukrainian].
2. Bod'ko, L. (2013). Metod proektiv yak zasib realizatsiyi osobystisno oriyentovanoho navchannya [Project method as a means of implementing personality-oriented learning]. *Pochatkova shkola*, 10, 1–4. [in Ukrainian].
3. Danylenko, L.I. (2004). *Upravlinnya innovatsiynoyu diyal'nistyu v zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladakh* [Management of innovative activity in secondary schools]. Milenium. [in Ukrainian].
4. Yermola, A. (2008, February 05) *Proektuvannya sotsial'noho rozvytku osobystosti uchnya* [Designing the social development of student's personality]. Retrieved September 27, 2020 from <http://ru.osvita.ua/school/method/1712/>. [in Ukrainian].
5. Yermakov, I. (2007). *Kompetentnisnyy potentsial proektnoyi diyal'nosti* [Competency-based potential of project activity]. *Shkil'nyy svit*. [in Ukrainian].
6. Kyrychuk, V.O. (2011). *Proektuvannya navchal'no-vykhovnoho kompleksu v komp'yuternomu kompleksi «Universal-3»* [Designing educational complex in the computer complex «Universal-3»]. Infosystem. [in Ukrainian].
7. Kontseptual'ni zasady reformuvannya seredn'oyi shkoly. «Nova ukrayins'ka shkola». [Conceptual principles of secondary school reform. «New Ukrainian school»] (2016, October 27). Retrieved September 27, 2020 from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
8. Marmaza, O.I. (2003). *Upravlinnya navchal'nym zakladom* [Management of educational institution]. Part 1. In O.I.Marmaza, O.M.Kas'yanova, & V.V.Hryhorash (Eds.), *Abetka menedzhera osvity* [The ABC of an education manager]. Vesta Ranok. [in Ukrainian].
9. Pro zatverdzhennya Zvitu pro zavershennya II (kontseptual'no-diahnostychnoho) etapu doslidno-eksperymental'noyi roboty: Lyst DNU «Instytut modernizatsiyi osvity» vid 16.10.2018 r. № 22-1/10-3686 10 [On approval of Report on completion of the II (conceptual-diagnostic) stage of research and experimental work: Letter of DNU «Institute for Modernization of Education» dated 16.10.2018 № 22-1/10-3686. [in Ukrainian].
10. Khrykov, Ye.M. (2011). Pedahohichni umovy yak skladova naukovykh znan' [Pedagogical conditions as a component of scientific knowledge]. *Shlyakh osvity*, 2, 11–15. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 25.09.2020 р.
Стаття прийнята до друку 30.09.2020 р.

Adamovych Iryna
Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer
Department of Pedagogy and Andragogy
Zhytomyr Regional Institute of Postgraduate Teacher Education
Zhytomyr, Ukraine

CONCEPTUAL APPROACHES TO THE DESIGNING OF SOCIAL-PEDAGOGICAL ASPECT OF DEVELOPMENTAL-EDUCATIONAL PROCESS OF AN EDUCATIONAL INSTITUTION

Abstract. The article is devoted to the topical problem of effective functioning of the educational institution environment; solving of tasks directed on providing of conditions in which the formation of a socially competent personality takes place. The purpose of the article: to identify and characterize the conceptual issues of social-pedagogical designing of developmental-educational aspect of educational institution environment in terms of research and experimental work. Research methods used: theoretical-problemic and system-structural methods of analysis of scientific literature on the specified topics; method of theoretical and structural modeling of definition of the conceptual apparatus; the statement of the basics of the Concept of social; pedagogical designing of developmental-educational process of an educational institution. The Concept presented in the article contains all the main points for the project implementation. The main priority areas of school activities for the formation of social competence of all participants in the educational process are outlined. Organizational and target groups, subjects of joint activities are identified. The results of the study comprise the analysis and characterization of the three stages, carried out in conditions of research and experimental work by an educational institution. Each stage contains tasks setting; main components of the experiment, which in general form a holistic picture of providing the developmental-educational environment in a specific and / or any other educational institution in the region. According to the goal, the main aspects of development and implementation of the Concept of social-pedagogical designing of educational process in an educational institution are: the basic material for the development of the Concept, the purpose, tasks and methods of its implementation. The expected results on the implementation of the main conceptual issues of the social-pedagogical designing are considered. The possibilities of implementing the main provisions of the Concept in an educational institution are determined.

Key words: social-pedagogical designing; the Concept; developmental-educational process.